

TÜRK DUVAR HALI ZEVKİNİ YANSITAN BATI KÖKENLİ HALILAR: EVCİLER KÖYÜ ÖRNEKLERİ

 Aslı SAĞIROĞLU ARSLAN^a

 Nihal ŞAHİNER^b

Öz

Halı, geçmişten günümüze evlerin tabanlarında veya duvarlarında bir süs unsuru olarak kullanılmakla birlikte; ısı yalıtım işlevinde kullanımı da tercih edilmiştir. Türkler; Orta Asya'dan itibaren daha çok yarı göçebe topluluklar oluşturdukları için dokudukları halılarını sürekli göçtükleri yerlere yanlarında taşımışlardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göçerken yanlarında getirdikleri en önemli kültür miraslarından biri de dokumalar olmuştur. Anadolu'ya getirdikleri taşınabilir kültür varlıkları olan halı dokumacılığı; geçmişten günümüze kadar devam ettirilerek; geleneğin devamı sağlanmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişimi ile birlikte el dokuması halıları yerini, makine dokuması halılara bırakmıştır. Anadolu'da halk sanatı ürünlerinin üretildiği merkezlerden biri de Yozgat İlidir. Yozgat İli halı dokuma ürünleri arasında duvar halıları da yer almaktadır ve özellikle 20. yüzyıl başından itibaren duvar halılarının köylerde kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Duvar halılarını, Geç Osmanlı Dönemiyle köy kadınları kendi dokuduklarını kullanırlarken; Cumhuriyet Dönemi ile birlikte makine dokuması duvar halılarının artması ve özellikle yurt dışı kökenli ithal makine dokuması duvar halıların kullanımı yaygınlaşmıştır. Türk sanatında kullanılan önemli hayvan motiflerinden biri "geyik" motifi olmuştur. Geyik motifi bazen bir dokumada işlenirken; bazen taş malzemede bazen seramik bir ürün üzerinde işlenmiştir. Bu araştırmanın konusu, Evciler Köyü'nde tespit edilen yedi adet Avrupa'dan ithal edilmiş makine dokuması duvar halısıdır. Ayrıca bu duvar halılarının üzerine işlenmiş geyik motifleri ve bu motiflerin Türk Sanatında ki yeri ile ilgili bilgiler vermek olacaktır. Bu çalışma ile yerel örneklerden hareketle duvar halılarının Türk kültürü ve Sanatı içindeki yeri de belirlenmiş olup; Türk sanatı literatürüne katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk sanatı, Geyik, Halı, Duvar halısı, Yozgat.

WESTERN ORIGIN CARPETS REFLECTING THE TURKISH TAPE TASTE: EVCİLER VILLAGE EXAMPLES

Abstract

Although carpet has been used as an ornamental element on the floors or walls of houses from past to present; Its use is preferred due to its thermal insulation function. The Turks; Since they formed mostly semi-nomadic communities starting from Central Asia, they carried the carpets they wove with them to the places they migrated to. One of the most important cultural heritage they brought with them when they migrated from

^a Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi, asagioglu@erciyes.edu.tr

^b San. Tarihçisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sahinernihal@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 07.02.2024, Makale Kabul Tarihi: 26.03.2024

Central Asia to Anatolia was textiles. Carpet weaving, the portable cultural assets they brought to Anatolia; continuing from past to present; The continuation of the tradition was ensured. Today, with the development of technology, hand-woven carpets have been replaced by machine-woven carpets. One of the centers where folk art products are produced in Anatolia is Yozgat Province. Tapestries are also among the carpet weaving products of Yozgat Province, and especially since the beginning of the 20th century, the use of tapestries has become quite widespread in the villages. During the late Ottoman period, village women used tapestries as they wove themselves; With the Republican Period, the number of machine-woven tapestries increased and the use of machine-woven tapestries, especially those imported from abroad, became widespread. One of the important animal motifs used in Turkish art was the "deer" motif. The deer motif is sometimes embroidered in a textile; Sometimes it is processed on stone material and sometimes on a ceramic product. It will also give information about the deer motifs embroidered on these tapestries and the place of these motifs in Turkish Art. The subject of this research is seven machine-woven tapestries imported from Europe discovered in the Evciler Village. With this study, the place of tapestries in Turkish culture and art was determined based on local examples; It is aimed to contribute to Turkish art literature.

Key Words: Folk art, Deer, Carpet, Tapestry, Yozgat.

Giriş

Bu araştırmanın konusu, Yozgat İli, Çayıralan İlçesi, Evciler Köyü duvar halıları içerisinde seçilmiş geyik motifli örneklerdir. Ayrıca bu çalışmada Türk Sanatında geyik motifine dair genel bilgilerde verilecektir. Anadolu kültüründe 20. yy başlarında hemen hemen her evde kendine kullanım alanı bulan duvar halıları; bir dönem modası olarak düşünülebilir. Bu dönem modasına Evciler Köyü'nde de pek çok evde rastlamak mümkündür. Bu konunun seçilmesindeki en önemli etken duvar halılarına verilmesi gereken önemin günümüzde verilmiyor olmasıdır. Duvar halıları değerini kaybedince ilgi azalmıştır. Evciler Köyü'nde duvar halısı birçok evde hala kullanılmaktadır. Kullanılan halılar hakkında fazla araştırma bulunmaması ve Yozgat İli, Çayıralan İlçesi, Evciler Köyü'nde (Çukurören, Evciler, Gülderesi, Karaazap) bulunan duvar halıları hakkında hiçbir çalışma ele alınmamış olması bu konunun seçilmesindeki amaçlar arasında sayılabilir.

Evciler Köyü, 1844 tarihli nüfus defterinde, Akdağmadeni İlçesine bağlı 49 haneli nüfusa sahip olarak belirtilmiştir ve bu sebeple köydeki nüfusun Akdağmadeni'nden göçüp geldikleri görülmektedir (Gülten, 2023, s.91). Evciler Köyü ve çevre köylerin isimlendirmesi ile "Obalar" olarak da anılmaktadır. Evciler dört ayrı köyden (Çukurören, Evciler (Ortaköy), Gülderesi, Karaazap) oluşmaktadır. Köy Yozgat'a 140 km. uzaklıkta, Çayıralan'a 25 km. uzaklıktadır. Alevi Bektaşî inancına mensup olan köy, Türkmen'dir. (Demirer,2005) İmam Musa Kazım Ocağına bağlı bir Alevi köyüdür. Çukurören, Evciler, Gülderesi ve Karaazap köylerinin Evciler Köyü'nde (Ortaköy) hep birlikte kullandıkları bir Cemevleri bulunmaktadır (Bu dört köy 1998 yılında Evciler Belediyesi adı altında toplanmış olup, 2013 yılında belediyenin düşmesiyle köyler ayrılmıştır. Günümüzde isimlerinin başına Evciler eklenmektedir. "Evciler-Çukurören, Evciler, Evciler- Gülderesi, Evciler-Karaazap"). Evciler-Çukurören Köyü içerisinde birde İmam Musa Kazım soyundan Molla Mustafa oğlu Halil (Çevik) Dede'ye ait türbe bulunmaktadır. Gaziantep'ten dedelik görevi için gelmiştir ve bu köyde vefat etmiştir (Filiz, 2006, s.71-72). Alevi ve

Bektaşî geleneğini devam ettirmeleri ve bu geleneği sembolik açıdan duvar halılarına yansıtmaları bakımından önem taşır. Cemevi içerisinde de çok sayıda duvar halısı mevcuttur.

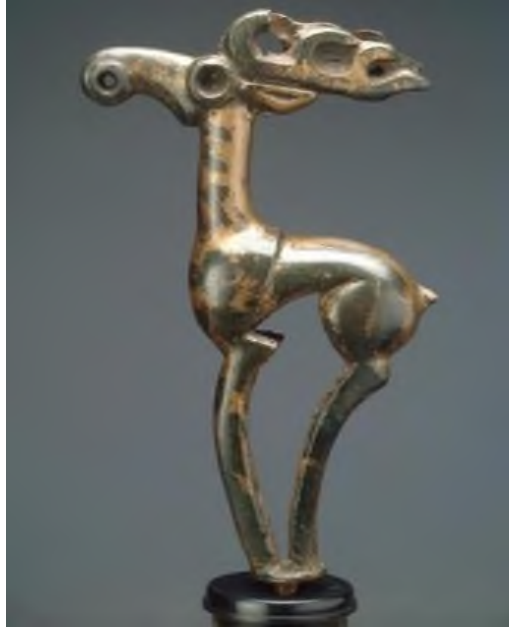
Türk Sanatında geyik motifinin duvar halılarına yansması ile ilgili doğrudan yapılmış herhangi bir bilimsel araştırma bulunmadığı için, bu çalışma ile geleneksel Türk el sanatları ve Türk kültür tarihi literatürüne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Türk kültür tarihi ve sanat tarihi literatüründe geyik motifinin anlamı ile ilgili hazırlanmış birçok yayın bulunmaktadır. Bu bilimsel çalışmada da özellikle geyik motifinin ikonografisi ile ilgili genel bilgilerin verilmesi hakkındaki bölümde bu yayınlardan yararlanılmıştır. Yararlanılan yayınlardan bazıları: “Kuzeyde Geyik Kültü ve Hayvan Üslubunun Doğuşu” adlı makalede hayvan üslubunun doğduğu çevreden başlayarak, ilk avcılarının sanatına ve hayvan üslubunun özündeki geyik kültü gibi bölümleri detayları ile anlatarak, geyik kültüne dikkat çekilmiştir (Mülayim, 1994, s.163-184). “Timurlu Çini ve Keramik Sanatında Hayvan Figürleri” adlı çalışmada, Timur devri çinilerine işlenen hayvan ikonografilerini tek tek ele almış ve bu hayvanların arasında geyiğe de değinilmiştir (Çoruhlu, 2007, s.271-306). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Kültüründe Geyik Kültü” adlı bilimsel çalışmada, Antik Çağ Kültüründe geyik motifinden başlanarak geyiğin kutsallık özelliğini koruduğunu fakat daha sonra bazı hayvanlar kült özelliğini kaybederken, geyiğin bunu koruduğuna dikkat çekilmiştir (Dalkesen, 2015, s.58-69). “Türk Kültür ve Sanatında Geyik Sembolizmi” adlı çalışmada 12 Hayvanlı Türk takviminden başlanarak, önemli olan hayvanlardan biri de geyik olduğu ve geyiğin her kesimden insan için mühim olduğuna değinilmiştir (Akın & Sayın Alsan, 2020, s.215-225). “Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler” adlı çalışmada el dokuması halılara işlenen motifleri tek tek ele alarak incelenmiştir (Balci, 2012, s.38-51). “Pazırık Halısındaki Figürlerin ve Motiflerin Gösterge Bilimsel Çözümlemesi” adlı çalışmada Pazırık halısının her bir detayına yer vererek tek tek açıklaması yapılmıştır ve bu sebeple bahsi geçen kaynaktan da yararlanılmıştır (Levent, 2022, s.871-880). Anadolu’daki diğer bölgelerin duvar halılarında geyik motifinin çözümlenmesi ile ilgili hazırlanmış herhangi bir yayın hakkında literatür taramasında karşılaşılmamıştır.

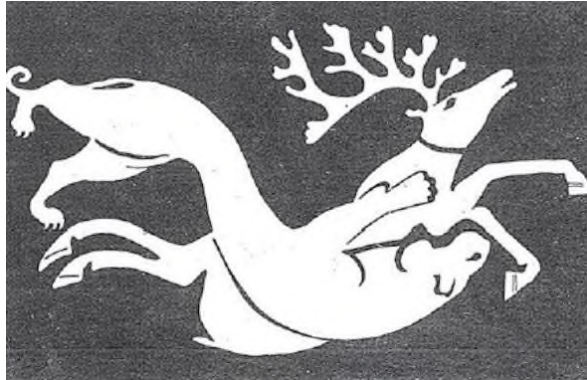
A.TÜRK KÜLTÜR VE SANATINDA GEYİK MOTİFİNİN GENEL ÖZELLİKLERİNE DAİR

TDK’ye göre: Geyik memeli hayvan kategorisinde olup erkeklerin başında uzun, çatalı boynuzu olan hayvandır ve geyikgiller familyasına aittir. Edebiyatta ise geyiğe şöyle değinilir: geyik sevimli, hassas ve çevik bir hayvandır. İnce, zarif bir vücudun yanı sıra ürkektir. Tenha yerlerde yaşamayı severler, bunun yanı sıra kendisini takip eden insandan kaçır ve o kişiden kaçmakla kalmaz dermansız bırakırlar. Geyik avlamak uğursuzluk getirdiğine inanılır. Geyik avlanılan yerde ot bile bitmemektedir şeklinde bilgilere yer verilmiştir (Aytaş, 1999, s161-170). Bahaeddin ÖGEL “Türk Mitolojisinde Kurt gökyüzünü simgelerken, geyik ise yeryüzünün sembolü” olduğunu belirtmektedir (Ögel, 2020). Bu inanış Orta Asya Türk kültüründen Anadolu’ya kadar farklılaşarak devam etmiş ve Türk Sanat eserlerinde yansımaları görülmüştür. Kutsal bir hayvan olduğu düşünülerek geyik kültüne önem verilmiştir. Geyiğin kutsal ve önemli olması sebebi ile geyik avlamanın uğursuzluk getirdiğine inanılmıştır ve geyiğin uzun yaşamı, ölümsüzlüğü, bolluk, bereket ve uğur getireceğine inanılarak evlerin duvarlarına ölen geyiklerin başlarını asmışlardır (Dalkesen, 2015, s.58-69).

Türk kültür ve sanatında prototürklerden beri geyik figürü pek çok kültür varlığı üzerinde görmek mümkündür. Türk arkeolojisi açısından en dikkat çekici verilerden biri olan Pazırık Kurganlarında birçok geyik motifli eser gün yüzüne çıkarılmıştır. Bunlardan II. Pazırık Kurganından çıkarılan bronz malzemedeki yapılmış geyikli çadır tepeliği (âlem) (Şekil 1), I. Pazırık Kurganından çıkarılan üzerinde kaplan ve geyikli hayvan mücadele sahnesi aplike edilmiş keçe malzemedeki eyer örtüsü kuşkusuz en dikkat çekicilerindedir (Şekil 2). Hermitage Müzesi'nde bulunan bir diğer eser İskitler'e (Sakalar'a) ait olan geyik motifli (Komstromskaya Geyiği) altın plakada, hayvan üslubuna ait bir başka önemli eserdir. (Şekil 3).

Şekil 1: Hermitage Müzesi Geyikli Alem (Kaynak: Yıldız, 2020)

Şekil 2: Birinci Pazırık Kurganından Çıkarılan Eyer Örtüsü (Kaynak: Yıldız, 2020)

Şekil 3: Hermitage Müzesi'nde Sergilenen İskit İşi Geyikli Plaka (Kaynak: Bingöl, 2020)

Yine Göktürk Kağanı Bilge Kağan'a ait mezardan 2001 yılında ki arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan eşyalar arasında gümüş malzemeden yapılmış bir geyik bulunmuştur(Şekil 4).

Şekil 4: Bilge Kağan'ın Mezarından Çıkarılan Gümüş Geyik (Kaynak: Kütükçüoğlu, 2014)

Hun, Göktürk Dönemi öncesine ait olduğu düşünülen, Türk hayvan üslubundan yapılmış bu eserler farklı farklı malzemeler üzerinde farklı biçimlerde uygulanmışlardır ve bu eser örneklerinin sayısı çoğaltılabilir. Hayvan ongun inancı ve kültürü ile birlikte de ilintilendirilerek sanat eserlerine, Türklerin inançları gereği bu hayvanları işledikleri düşünülmektedir. "Türk mitolojisinde ve kültüründe geyik ikonografisi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: (Esin, 2001) (Çoruhlu, 2019) (Ögel, 2020)"

Sadece İslamiyet öncesi Orta Asya Türk Sanatında değil, Anadolu'da da geyik motifinin kadim bir geçmişi bulunmaktadır. Anadolu coğrafyasının pek çok yerinde geyik petroglifleri görülebilir, örnek olarak Hakkâri Tırışın Yaylasında bulunan kaya resimlerinde (Petroglif) geyik tasvirleri verilebilir.

“Anadolu’daki geyikli kaya resimleri hakkında genel bilgi için bkz: (Karpuz, 1977, s.1-5) (Ceylan, 2016, s.85-96) (Günaşdı, 2016, s.391-407) (Demir, 2009, s.5-19)”

Bugün Geç Osmanlı dönemine ait Safranbolu evlerinde kötü gözlerden koruduğu ve uğur getirdiği inancı ile evlerin çatılarına geyik kafası ve boynuzu asma geleneğinin devam etmiş olması da dikkat çekicidir. (Şekil 5,6). Bu geleneğin Anadolu’nun bazı köylerinde sürdürüldüğü de bilinmektedir.

Şekil 5: Hakkâri Tirişin Yaylası Petroglifi (Kaynak: Bayraktar, 2019)

Şekil 6: Safranbolu Evlerinde ki Geyikler (Kaynak: Atay, 2020)

Anadolu medeniyetlerinden kuşkusuz en önemlilerinden biri olan Hititlerin de kültüründe geyik ayrı bir yere ve öneme sahiptir (Sir Gavaz, 2016, .79-91). Atatürk'ün emri ile Alacahöyük'ten çıkarılan Hitit Güneşi kursunun içinde odak noktası merkezdeki büyük figür olan geyiktir (Şekil 7).

Şekil 7: Alacahöyük Hitit Güneş Kursu (Kaynak: Atay, 2020)

Türk Tasavvuf ve edebiyatının önemli kişilerinden biri Hacı Bektaş-ı Veli'dir. Hoca Ahmet Yesevî'nin öğrencisi olan Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu'nun Müslümanlaştırılması için Anadolu'ya gönderilmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin ünlü tasvirlerinden biri geyik ve aslan sahnesidir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin sol yanında aslan, sağ yanında geyik tasvir edilmiştir. Mitolojide geyik tanrıyı tasvir etmesi amacıyla bir kolunda geyiği taşıırken, aslan ise Hz. Ali'yi tasvir etmesiyle bir kolunda onu taşımaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli sol eli ile kılıç kullandığı için o kolunun altında aslan yer almaktadır. Bu tasvirde geyik ile aslanın dost olabileceği, barış ve dostluk içinde yaşayabileceği de düşünülmüştür (Ayan, 2021, s.295-323). Hacı Bektaş-ı Veli, geyiği kucaklayışı ile kutsal bir figür olarak da imgeleştirilmiştir, çünkü geyik

bu tasvirlerde daha üstte resmedilerek aslandan daha kutsal ve ilahi bir kimlik kazanmıştır şeklinde yorumlanabilir. Bugün Ankara Mamak Hüseyin Gazi Cemevi duvarındaki tasvirde Hacı Bektaş-ı Veli kucağında bir geyik ve arkasında kutsal bir ışıkla verilmiş olması şahsiyetin kutsallaştırılmasının imgeleştirilmesi olarak görülmektedir. Ayrıca bu tasvirin yer aldığı aynı duvarda, boynuzları ile dikkat çeken büyük bir geyik başı yer almaktadır. (Şekil 8).

Şekil 8: Hacı Bektaş-ı Veli Tablosu (Kaynak: Hisglobal, 2022)

Türk kültür ve edebiyatındaki bir rivayet ise geyik figürüdür. Bu figür: “Alaiye Sancak Bey’inin oğlu Gaybi Bey bir gün ava gider. Avda bir geyik önüne çıkar ve geyiğe bir ok atarak koltuğunun altından yaralar. Yaralanan geyik koşarak oradan uzaklaşır. Kaçtığını gören Gaybi Bey arkasından giderek takip eder ve geyiğin bir tekkeye girdiğini görür. Koşarak oda tekkeye girerek, geyik nerede diye sorar. Dervişlerin hiç biri geyiği görmediklerini söylerler. Olayı Abdal Musa’ya anlatırlar. Kendini tanıyıp tanımadığını soran Abdal Musa, kolunu kaldırıncaya Gaybi Bey orada şaşırır kalır. Geyik donuna girmiş Abdal Musa olduğunu anlar ve artık oda bu tekkeye katılır” (Ayan, 2021, s.295-323) şeklinde görülmektedir. Efsanede geçen Gaybi Bey bugün kendi adı ile değil, Kaygusuz Abdal ismi ile tanınmaktadır. (Şekil 9).

Şekil 9: Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal’ın Efsanesinin Görseli (Kaynak: Alevi Kültür Dernekleri Bursa Şubesi, 2022)

Osmanlı Dönemi'nde önemli âlimlerden biri olan Geyikli Baba İran'da doğup, Bursa'da yaşamına devam etmiştir. Gerçek adı Hasan'dır (Bakırcıoğlu, 2003). Bursa'nın fethine geyik üzerinde katılmıştır. Bunu duyan Orhan Gazi, Geyikli Babayı davet ettirmiştir (Öztürk, 2013). Geyikli Baba rivayete göre Abdal Musa'ya geyik sütü içirerek onu geyikler ile akraba yapmıştır (Ayan, 2016 s.295-323). Orhan Gazi, Geyikli Baba'ya bir arsa tahsis ederek Geyikli Baba Külliyesi'nin kurulmasını sağlamıştır (Taş, 2020). Günümüzde önemli bir kült ve ziyaret yeri olan Geyikli Babanın Türbesi, Bursa'da bulunmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10: Geyikli Baba Türbesi (Kaynak: Gotobursa, t.y)

Türk kültür ve sanatında her alanda ve her malzeme üzerine sevilerek uygulanan geyik motifi başlangıcından günümüze kadar Türk dokuma sanatında da işlenmiştir. Halı sanatı Türklerin dünya sanatları tarihinde en çok söz hakkına sahip oldukları el sanatlarından biridir. Yüzyıllardır süregelen halı dokuma sanatı Türklerin yaşadığı her coğrafyada icra edilmiş ve hala icra edilmeye devam etmektedir. İlk Türk halısı 1949 yılında Orta Asya'da V. Pazırık Kurganında keşfedilen Pazırık Halısıdır (Aslanapa, 2016, s.342). Pazırık Halısı üzerinde birçok motif bulunmaktadır. Pazırık Halısı 36000 gördes düğümü ile yapılmıştır. Bu halı çok ince, kaliteli ve motif zenginliği ile dokunmuştur (Aslanapa, 1987, s.99-109). Pazırık Halısının ana kuşağında, gerçekçi bir üslupla işlenen geyiklerin vücutlarının içi noktalarla hareketlendirilmiştir. Ayrıca her bir hayvanın iç organlarına kadar tasvir edilmiş olması dikkat çekicidir. Geyikler bir yöne doğru hareket eder haldedir. Fonları yeşil olarak doğal ortamlarında betimlemişlerdir. Pazırık Halısı dünyanın ilk halısı ve Türk halı sanatının en önemli eseridir ve bu halıda en dikkat çekici motiflerden olan geyikler, Türk dünyasında ne derece önem taşıdığını ve bunun sanata yansıtıldığını göstermesi açısından en dikkat çekici örnek olarak sayılabilir (Şekil 11).

Şekil 11: Pazırık Halısı Üzerinde Bulunan Geyik Motifleri (Kaynak: Vikipedi Özgür Ansiklopedi, t.y)

Türk halı sanatında önemli bir diğer halı grubu ise Selçuklu (Konya Halıları, Uşak halıları) ve Osmanlı (saray halıları, Uşak halıları) halılarıdır. Hayvan figürü, 14. yüzyıl itibari ile Anadolu halılarına işlenmeye başlamıştır. Bu yüzyılın başında daha sade ve stilize hayvan motifleri kullanılırken, 14. yüzyıl sonlarına doğru hayvan mücadele sahnelerine yer verilmiştir (Aslanapa, 1987, s.99-109). Makineleşmenin gelişmesi ile el dokuması azalsa da günümüzde halen el dokuma halısı yapan iller (Kars, Kayseri, Afyon, Isparta, Uşak) mevcuttur. İlmek ilmek “dokudukları motiflere farklı farklı isimler vermişlerdir. Motiflerin isimlerinin birkaçı şöyledir: Göz, kuş, eli böğründe (belinde), koçboynuzu, hayat ağacı, su yolu, bıtırak, çavuş nişanı, kirmen, sultan küpesi, yıldız gibi motiflerdir. Halılarda Türk düğümü olarak bilinen Gördes düğümü kullanılmıştır. Türkler göçebe bir topluluk olduklarından dolayı halı boyutları çok büyük yapılmamıştır. Yazın yaylaya çıktıkları için çadırların üzerini kapatabilecekleri boyutlarda halılar, kilimler ve kıl çullar dokumuşlardır (Şekil 12).

Şekil 12: Evciler Köyü'nden Alaçık Kilimi (Kaynak: Şahiner, 2008)

Geyik başını duvara asılması ile ilerleyen zamanlarda geyikli halılar dokunmaya başlayarak; duvarlara geyik motifli duvar halıları asılmaya başlanmıştır. Bu halılar duvarda hem ısı yalıtım görevini yaparken; hem de duvara estetik güzellik katmaktadır (Alkaç, 2022).

B. HALK SANATI ÜRÜNLERİNDEN DUVAR HALILARINA GEYİK MOTİFİNİN YANSIMASI, YOZGAT EVCİLER KÖYÜ ÖRNEKLERİ

Evciler, Yozgat'ın 13 ilçesinden biri olan Çayıralan'a bağlı bir köydür. Evciler Köyü ormanlık bir alana sahiptir. Bu nedenle köyde hayvancılık ve ağaç işçiliği gelişmiştir. Ağaçtan kilim dokuma tezgâhu, oklava, evrağaç (Sac üzerinde yapılan yufka ekmekleri çevirmede kullanılan alet) gibi eşyalar yapmışlardır. Köyün genel geçim kaynağının hayvancılık olması sebebi ile dokumacılık da gelişmiştir. Dokumacılık alanında özellikle düz dokuma ürünleri: kilim, heybe, çanta, berdi yastık, çul gibi dokumalar daha sıklıkla yapıldığı görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 13: Evciler Köyü'nden Dokunan kilim ve Berdi Yastık (Kaynak: Şahiner, 2022)

Dokuma kilimler, büyük boyutlarda dokunmayarak daha çok yaylalara çıkarken; çadır içinde ve dışında kullanılmaları amacıyla küçük ebatlıdır. Dokumanın yanı sıra örgü ile paspas, çanta, oklavalık, patik gibi el sanatları köyde yaygındır. Köylü kadınlar tarafından 20. yüzyılın başlarından itibaren dokunan duvar halıları daha sonraki yıllarda makine dokuma hazır duvar halılarının ülkeye getirilmesi ile bu el dokumalarının terk edildiği söylenmektedir (Fatma ULUSOY (68) ile kendi evinde 16.07.2022 tarihinde yapılan mülakattan). Özellikle yurtdışında yaşayan akrabalarından sipariş yoluyla köye getirilen (1950'li yıllardan sonra) duvar halıları, elle dokunan duvar halılarının yerini almış ve köyde neredeyse hemen her evde kullanımı yaygınlaşmıştır (Gülsade DOĞANDEMİR (59) ile kendi evinde 15.07.2022 tarihinde yapılan mülakattan).

1 Numaralı Duvar Halısı

Duvar halısı Gülsade-Ali DOĞANDEMİR'in koleksiyonuna aittir. Bugün balkon duvarında kullanılan halı, Gülsade DOĞANDEMİR'in babası tarafından 1980'li yıllarda Avusturya'dan

getirilmiştir. Makine dokuması olarak bilinen halı, Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler Köyü'nde tespit edilmiştir. Duvar halısının boyutlarına bakıldığında 180×120 cm olarak ölçülmüştür. Atkısı ipek iplikten, çözgüsü pamuk ipliğinden yapılmıştır. Atkı olarak açık mavi, koyu mavi, kahverengi, siyah, hardal sarı renkleri görülmektedir.

Kalabalık bir kompozisyona sahip duvar halısı: iki bordür ile çevrenmekte ve orta panoda ise beşi yavru olmak üzere altı geyik motifinden kompozisyon oluşmaktadır. Duvar halısının bütün yüzeyi boşluk bırakılmaksızın işlenmiştir. Kenar bordürlerde stilize çiçekler görülmektedir. Farklı hareketlerde ve boyutlarda betimlenen geyik yavruları çevreyi gözetlerken verilmişken, halının tam merkezinde ki büyük erkek geyik halıya bakan kişiye odaklanmış, şekilde tasvir edilmiştir. Tam cepheden boynuzları iki yana doğru açılarak betimlenen geyiğin yüz ifadesinde bir sakinlik bulunmaktadır. Halının kompozisyonu ormanlık alanda bir su kenarında geçtiği için genel olarak bitki ve hayvanlardan oluşmaktadır. Duvar halısının iki kısa kenarında krem renkli püskülleri mevcuttur. Duvar halısının bazı renkleri solması dışında sağlam olarak günümüze ulaşmıştır (Şekil 14).

Şekil 14: 1 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

2 Numaralı Duvar Halısı

Duvar halısı Sultan SARIDOĞAN'ın koleksiyonuna aittir. Halı günümüzde evin *mabeyn*(ara, haremlik selamlık arasındaki odadır.) denilen yerde kullanılmaktadır. Halı Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler-Karaazap Köyü'nde tespit edilmiştir. Nereden, ne zaman ve kim tarafından getirildiği bilinmemektedir. Halının ölçüleri 180×120 cm olarak ölçülmüştür. Bu halı, 1 Numaralı halı ile aynı ebat

ve kompozisyonda tasarlanmış, sadece fon bu halıda mavi değil kırmızı renklidir. Halının çözgüsü pamuklu beyaz ipten, atkısı ise ipek ipten kırmızı, açık mavi, siyah, hardal sarısı renkler kullanılmıştır. Kalabalık bir kompozisyona sahiptir. Duvar halısı, boşluk bırakılmaksızın halının bütün yüzeyi işlenmiş ve çift bordürle çevrelenmektedir. Kırmızı ana taban üzerinde beş geyik yavrusu ile bu yavruların tam ortasında bir büyük erkek geyik motifi işlenmiştir. Bu halıda da 1 Numaralı halıda olduğu gibi; yine merkezdeki ana geyik odak noktaya, yani izleyiciye bakmaktadır. Ana geyik motifinin plastik ifadesi dingin ve kendinden emindir. Halının kompozisyonu ormanlık alanda geçmektedir. Halının kısa kenarlarında narçiçeği renginde püskülü bulunmaktadır. Duvar halısının bazı renkleri solması dışında sağlam muhafaza edilmektedir (Şekil 15).

Şekil 15: 2 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

3 Numaralı Duvar Halısı

Günümüzde kullanılmayan halı, Senem-Halil KOCAER koleksiyonuna aittir. Duvar halısı 1980'li yıllarda Halil KOCAER'in babası İsmail KOCAER tarafından Avusturya'dan getirilmiştir. Duvar halısı Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler-Karaazap Köyü'nde tespit edilmiştir. Halının boyutları 180×120 cm olarak ölçülmüştür. Çözgüsü beyaz pamuk iplikten, atkısı koyu mavi, açık mavi, kahverengi, hardal sarı, kırmızı, siyah, yeşil renklerde ipek iplerden yapılmıştır.

Duvar halısı geniş bir bordür ile çevrelenmiştir. Bu bordürün ortasında oval bir madalyon ve bu madalyonun içerisine de kompozisyon yerleştirilmiştir. Madalyon ve bordür arasında kalan boşluklar

ise natüralist çiçeklerle ve kıvrık dallarla dolgunlaştırılmıştır. Ana kompozisyonda ormanlık alanda iki geyik yavrusu ve bir büyük erkek geyik motifi doğal ortamlarında betimlenmiştir. Yavrulardan biri gölde su içer şekilde, diğeri ise sol köşede karşıya doğru bakıyor vaziyette, ana figür erkek geyik ise halının tam ortasında kafası sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Ortadaki ana geyiğin başı 3/2 profilden verilmiş olup; boynuzları bütün ihtişamı ile işlenmiştir. Geyiğin yüz ifadesinde bir sakinlik ve hüzün hâkimdir. Halının kısa kenarlarında mavi püskülleri bulunmaktadır. Duvar halısı günümüze sağlam ulaşmıştır (Şekil 16).

Şekil 16: 3 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

4 Numaralı Duvar Halısı

Duvar halısı Bekir KARACABEY'in koleksiyonuna aittir. Halı günümüzde balkon duvarında kullanılmaktadır. Kim tarafından, ne zaman getirildiği bilinmemektedir. Halı Yozgat İli, Çayıralan İlçesi, Evciler-Karaazap Köyü'nde tespit edilmiştir. Halının boyutları 180×120 cm olarak ölçülmüştür. Çözüğünde beyaz pamuk iplik kullanılırken, atkısında kırmızı, siyah, kahverengi, yeşil, sarı, hardal sarı renklerde ipek ipler kullanılmıştır.

Halının ana kompozisyonu oval madalyon içerisine iki geyik yavrusu ve bir büyük erkek geyik alınmış; yavrulardan biri gölde su içerken diğeri sol köşede yerde arkası dönük olarak yatar vaziyette tasvir edilmiştir. Kompozisyona hâkim olan unsur merkezdeki büyük erkek geyiktir. Bu geyik ayakta, sağ tarafa hafifçe başını çevirmiş, 3/2 oranında profilden yüzü tasvir edilmiştir. Ortadaki ana geyiğin

sakin bir yüz ifadesi bulunmaktadır. Boynuzları iki yana ayrılarak abartılı bir biçimde tasvir edilmiştir. Elips içinde ana kompozisyon bulunurken; elipsin dışında kalan her köşede bulunan alanlar içine küçük kareler olacak şekilde papatya ve lale gibi natüralist üslupta çiçek motifleri işlenmiştir. Halıyı çevreleyen bir su yolu motifli bordür mevcuttur. Duvar halısının iki yanında gülkurusu rengi püskülleri bulunmakta ve halı günümüze sağlam ulaşmıştır (Şekil 17).

Şekil 17: 4 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Karacabey, 2022)

5 Numaralı Duvar Halısı

Duvar halısı Feyzullah YİĞİT'in koleksiyonuna aittir. Halı günümüzde şahsın evinin oturma odasında kullanılmaktadır. Kim tarafından, nereden ve ne zaman getirildiği bilinmemektedir. Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler-Gülderesi Köyü'nde tespit edilmiştir. Halının boyutları 172×122 cm olarak ölçülmüştür. Çözüğünde beyaz pamuk ipliği kullanılırken, atkısında mavi, kırmızı, narçiçeği, sarı, hardal sarı, siyah renklerde ipek ipler kullanılmıştır.

Bu duvar halısı 4 numaralı duvar halısı ile aynı kompozisyonda ve ebatta tasarlanmıştır. Sadece bu halının Diğer iki örnekten farkı motiflerin yönüdür diğer iki örnekte (3 ve 4 Numaralı) kompozisyona hâkim olan büyük erkek geyik sağa bakarken 5 numaralı halıda bu esas unsur geyik motifi sola bakmaktadır. Gölde sulanan yavru geyik ise sol tarafta ve diğer çevreye bakan yavru ise sağ taraftadır.

Halıyı bir bordür çevrelemektedir ve içinde diğer iki halıda (3 ve 4 Numaralı) olduğu gibi bordür içinde suyolu motifi yer almaktadır. Halının iki kenarında mavi renkli püskülleri mevcuttur. Duvar halısında hiçbir deformasyon olmadan günümüze gelmiştir (Şekil 18).

Şekil 18: 5 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

6 Numaralı Duvar Halısı

Duvar halısı Elif YİĞİT'in koleksiyonuna aittir. Halı bugün ev sahibinin misafir (dış odada) odasında kullanılır durumdadır. Duvar halısını, Elif YİĞİT 1980'lerde Avusturya'dan getirmiştir. Halı Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler-Gülderesi Köyü'nde tespit edilmiştir. Halının boyutu diğer halılara oranla daha küçüktür. Halının 110×50 cm olarak ölçülmüştür. Çözüğünde beyaz pamuk ipliği kullanılırken, atkısında açık mavi, siyah, kahverengi, yeşil, açık yeşil, koyu yeşil, kırmızı, narçiçeği, gri renklerde ipek ipler kullanılmıştır.

Kalabalık bir kompozisyona sahip olan halıda, natüralist üslupta geyik ve doğa tasviri yapılmıştır. Halı üzerindeki geyiklerin anatomik özellikleri dikkate alındığında; diğer halılardaki geyiklerden farklı cinstedir. Halıda tasvir edilen geyikler; Anadolu çevresinde yaşayan geyik türlerinden çok; Kuzey Atlantik'te yaşayan sığınlara benzeyen geyik türleridirler. Sığın boynuzlarının yüzeyleri Anadolu'da yaşayan geyiklerin boynuzuna oranla daha geniştir. Duvar halısında betimlenen manzara çevresi ağaçlarla, dağlarla kaplı bir dere kenarında geçmektedir. Ayrıca sadece bu halıda görülen birde küçük dağ kulübesi tasviride dikkat çekicidir. Dört geyikten ikisi derenin içinde iken; biri sudan çıkarken ve bir

diğeri de sudakileri izlerken karada işlenmiştir. Boynuzları ve vücutları daha kaslı ve büyük çizilen erkek geyiklerin yüz ifadeleri de dişi geyiklere göre daha sert ve ciddi tasvir edilmiştir. Su üstünde yüzen nilüfer (lotus) çiçekleridir. Nilüfer çiçeği bereket, saf, temizlik ve yeniden doğuş simgesidir (Üçer; Üçer, 2018). Halının altında uzunlamasına doğru bebek mavisi renginde bir püskülü bulunmaktadır. Halının renklerinde ya da kumaşında hiçbir deformasyon olmadan günümüze ulaşabilmiştir (Şekil 19).

Şekil 19: 6 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

7 Numaralı Duvar Halısı

Halı Gülkız-Halil UYARER'in koleksiyonuna aittir. Bugün halı şahsın misafir odası olarak bilinen dış odada kullanılır durumdadır. Halıyı 1985-1990 yılları arasında Halil ÇAKIRER Avusturya'dan getirmiştir. Halı Yozgat ili, Çayıralan İlçesi, Evciler-Karaazap Köyü'nde tespit edilmiştir. Halının boyutu 185×127 cm olarak ölçülmüştür. Çözgüsünde beyaz pamuk ipliği kullanılırken, atkısında açık mavi, kırmızı, kahverengi, yeşil, açık yeşil, koyu yeşil, kırmızı renklerde ipek ipler kullanılmıştır.

Kompozisyon: Duvar halısı geniş bordürle çevrelenmiştir. Bordür içerisinde stilize biçimde 62 adet çiçek motifi işlenmiştir. Bordürün içerisindeki alanda halının ana sahnesi yer almaktadır. Ormanlık içinde, fonda karlı büyük bir dağ önünde, bir geyik ailesi doğal ortamlarında su kenarında tasvir edilmiştir. Erkek bir geyik, su içerken dişi bir geyik ile iki yavru geyik bu aileyi oluşturmaktadır. Bütün geyikler doğal ortamlarında natüralist üslupta ancak çok detaya girmeksizin genel hatları ile tasvir edilmişlerdir. Özellikle geyiklerin yüz hatları anlaşılmamaktadır. Stilize geyiklerin etrafında sarı, mavi, kırmızı çiçekler ile yeşil ağaçlar çevreye dağıtılmış şekilde işlenmiştir (Şekil 20).

Şekil 20: 7 Numaralı Duvar Halısı (Kaynak: Şahiner, 2022)

Değerlendirme ve Sonuç

Evciler Köyü'nde yer alan duvar halıları incelendiğinde 20. yy'ın ikinci yarısına ait oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırmada özellikle üzerinde geyik motifi bulunan halılar seçilerek; yedi adet halı incelenmeye alınmıştır. İncelenen halıların yedi adedi de Avusturya'dan ithal edilmiş ve makine dokuması halılardır. Bu bilgiler doğrultusunda halıların Türkiye'de değil, alıcının beğenisine göre Avrupa ülkelerinde üretilmektedir. Bu duvar halılarının bugün bile kullanımı devam etmekte olup evlerin genellikle misafir odasındaki duvarlarda asılı olduğu tespit edilmiştir. Makine dokumalarının yanı sıra köy kadınları kendi elleriyle dokudukları halıları da duvara asmaktadırlar. Aynı tarz duvar halıları Güney Doğu Anadolu Bölgesinde de yaygın olarak kullanılmaktadır ve bölgede ki yerel halıcılarda satışları mevcuttur. Araştırmada incelenen duvar halıları konu olarak değerlendirildiğinde; yedi eserde doğa içerisinde betimlenmiş hayvan tasvirleri yer almaktadır. Bu hayvan tasvirlerindeki esas hayvan yedi halıda da geyiktir. Geyik dışında başka hayvana rastlanmamıştır. İki halıda altı adet geyik motifi (1 numaralı-2 numaralı) işlenmişken; diğer üç halıda üçer adet geyik motifi (3 numaralı-4 numaralı-5 numaralı) ve iki halıda dörder adet geyik motifi (6 numaralı-7 numaralı) işlenmiştir. Gerçekçi üslupla işlenen geyikler bütün örneklerde doğal ortamlarında, su kenarında tasvir edilmişlerdir. İncelenen halılarda beş örnekte (1-2-3-4-5 numaralı) merkezde ana figür büyük boyutlu erkek geyik olarak dikkat çeker. Bu örneklerden biri hariç (6 numaralı) diğer örneklerdeki geyik figürleri Anadolu'da görülen geyik cinslerindenken 6 Numaralı halıdaki geyik cinsi daha çok sığın denilen geyik cinsidir. Duvar halıları adeta boşluk bırakılmayacak derecede bitkiler, kıvrık dallar ve ağaçlarla süslenmiştir. Sadece bir halıda (6 Numaralı) mimari tasvire (dağ kulübesi) yer verilmiştir. İncelenen duvar halılarının altı tanesi dikdörtgen bordürle sınırlandırılarak; kapalı kompozisyona sahiptir. Açık kompozisyona sahip 6 numaralı halı bir panoramik manzara resmi gibi tasarlanmıştır. Kompozisyon açısından değerlendirildiğinde; 1 Numaralı halı ve 2 Numaralı halı aynı ebatta ve biçimde tasarlanmıştır. İncelenen halılardan (3-4-5 Numaralı) üç halı birbiri ile aynı düzende ve biçimde tasarlanmıştır. İncelenen üç

halının (3-4-5 numaralı) boyutları aynı 5 numaralı halının boyutu diğer üçüne oranla küçüktür. Katalogda incelenen iki halının ebatları (6-7 Numaralı) halılar birbirinden farklı olarak tasarlanmış, sadece kompozisyon açısından değerlendirildiğinde suda geçmesi benzer özellikleridir. Halı ebatları bütün olarak değerlendirildiğinde en büyük ebatlı halı (185x127 cm) 7 numaralı, en küçük ebatlı halı (110x50 cm) 6 numaralı halıdır.

Malzeme olarak incelenen bütün halıların atkısı ipek, çözgüsü pamuk iplerden yapılarak halıların parlaklığı elde edilmiştir. Püsküllerindeki ipler ise pamuk malzemedan yapıldığı tespit edilmiştir. Teknik olarak bütün halılar makine halısıdır.

Duvar halıları renk açısından değerlendirildiğinde doğal (natürel) renklerin ağır bastığı; kahverengi, sarı, koyu mavi, açık mavi, kırmızı, siyah, yeşil tonlarında renkler kullanılmıştır. Halıların fonlarındaki renkler açısından değerlendirildiğinde; beş halıda (1-3-5-6-7 numaralı) mavi tonları yani gökyüzü olarak doğal fon, diğer iki halıda dikkat çekici kırmızı renk fon (2-4 numaralı) tercih edilmiştir. Fon renkleri ile püskül renklerinin aynı olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; Evciler Köyü'nde incelenen geyik motifli duvar halıları 1950'li yıllarda Avrupa'dan köye getirilmeye başlanmıştır. Duvar halıları üzerine işlenen geyik motifleri oldukça ilgi çekicidir; alıcıların bizzat Avrupa'dan daha çok geyik motifli halıları sipariş vermeleri ya da geyik motifli olanları beğenip almaları; geyik motifinin Türk Kültüründeki yeri ve önemi ile ilişkilendirilebilir. Geyik motifi Türk kültüründe ve sanatında Pazırık halısından günümüze kadar beğenilerek, dokunan önemli motiflerden olmuştur. Anadolu kültüründe geyik motifinin kötü gözlerden koruduğu ve eve bereket getirdiği düşünülerek; evlerde geyikli objelere (geyik boynuzu, geyik başı ve tasvirlerine) yer verilmiştir. Türk destanlarında; geyik dağların, vadilerin ve sarp kayalıkların görünüp kaybolan, sihirli ve en güzel hayvanları olduğundan bahsedilmektedir.

Anadolu Türk Halk inancında ve tasavvufta (özellikle Alevi ve Bektaşilikte) geyik kültürü, yol gösteren özelliğinden dolayı Abdal Musa, Hacı Bektaş-ı Veli ve Geyikli Baba gibi önemli şeyhlerle özdeşleştirilmiştir. Bu özdeşleştirmeden dolayı sanat eserlerindeki bazı geyik motiflerinin ikonografik açıdan çözümlenmesinde; Anadolu halk inancının önemi büyüktür. Yozgat İli, Çayıralan İlçesi'nde daha çok Türkmen Alevi inancına sahip nüfusun varlığı 19. yüzyıldan beri bilinmektedir. Bu bilimsel araştırmada bir dönem modası olan duvar halılarında ki geyik tasvirlerinin yaygınlığı tespit edilmiştir. Bu tespit yöre halkının inançları ile ilintilendirilebilir. Özellikle incelenen duvar halılarındaki erkek geyik figürleri kompozisyonda, ana figürdür ve merkezde işlenerek; bu geyikler adeta dışarıdan izleyici ile göz teması kurar vaziyette tasvir edilmişlerdir.

Köy halkının geyikli halılara ilgisi, modasının geçmesi ve bu dokumaların eskimeleri gibi faktörler ile kullanımları azalmış ve sandıklara kaldırmışlardır. Hatta daha acısı bu önemli halk sanatı ürünleri bir köşeye atılarak, görmezden gelinir hale gelmişlerdir. Unutulmaya yüz tutan yöre halkının inançları ile de ilintilendirilen bu duvar halısı kullanımı geleneğinin; tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktararak gün yüzüne çıkarılması temennimizdir.

Etik Kurul İzni

Bu makale, etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı (Zorunlu)

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

ıkar atışması Beyanı (Zorunlu)

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar atışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akın, S. & Sayın Alsan, Ş. (2020). Türk kültür ve sanatında geyik sembolizmi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, (45), 215-225.
- Alevi Kültür Dernekleri Bursa Şubesi, (2022). *Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal*, Alevi Kültür Dernekleri Bursa Şubesi, <https://www.alevikulturdernekleribursa.com/arsivler/4243>
- Alkaç, P. (2022). *Geleneksel duvar halılarının resimlerde yorumlanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya Üniversitesi.
- Aslanapa, O. (1987). Türk halı sanatı, *Erdem Dergisi*, 3(7), 99-109.
- Aslanapa, O. (2016). *Türk sanatı*. Eren Yayıncılık. 342-357.
- Atay, A. F. (2020). *Tarihi Safranbolu evlerinin koruyucuları 'Geyik Boynuzları'*. Sabah Gazetesi. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/11/20/tarihi-safranbolu-evlerinin-koruyuculari-geyik-boynuzlari>
- Ayan, O. (2021). Kadim Bilgelik miti ve tüketim toplumu ikonu olarak Geyik Sembolizmi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 12(1), 295-323.
- Aytaş, G. (1999) Türk kültür ve edebiyatında geyik motifi ve haza destan-ı geyik, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 11(3), 161-170.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2023) *Yunus Emre divanı*. Ötüken Neşriyat.
- Balcı, N. (2012), Türk halı sanatında mitolojik kaynaklı bazı motifler. *Arş Dergisi*, 8, 38-51.
- Bayraktar, S. (2019). *Doğu Toros petroglifleri: Tırşın yaylası ve çevresi*. Tarih ve Arkeoloji, <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2019/06/dogu-toros-petroglifleri-trsin-yaylas.html>
- Bingöl, E. (2020). *Göçebe İskitler geriye ne bıraktı?*, Arkeofili. <https://arkeofili.com/gocebe-iskitler-geriye-ne-birakti/>
- Ceylan, A. (2016). Geyiklitepe kaya resimleri ve runik yazıtları, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 85-96.
- Çağdaş, Ö. (2011) *İslam öncesi Türk dönemi Orta Asya kaya resimlerinde kullanılan ana motifler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (2007), Timurlu çini ve keramik sanatında hayvan figürleri, *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, 271-306.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*, (1-2), Ötüken Neşriyat
- Dalkesen, N. Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk kültüründe geyik kültü, *Milli Folklor Dergisi*, 106, (2015), 58-69.

- Demir, N. (2009) Türk tarihinin ve kültürünün kaynağı olarak kaya üzeri resimler (Petroglifler) ve Yazılar, *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 1(1), 5-19.
- Demirer, A. (2005). *Bütünleşen evciler*. Kozan Ofset Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.
- Esin, E. (2001). *Türk kozmolojisine giriş*, Kabalcı Yayınları.
- Filiz, A. (2006). *Çayıralan (Yozgat) ve çevresinde ölümlle ilgili inanış ve uygulamalar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gotobursa, (t.y). *Geyikli Baba türbesi*, Gotobursa. <https://www.gotobursa.com.tr/tr/mezan/geyikli-baba-turbesi-518/>
- Gülten, S. (2023) *Bozok'tan Yozgat'a köy ve köylüler (1529,1844)*. Fenomen Yayıncılık.
- Günaşdı, Y. (2016). Doğu Anadolu kaya resimleri ışığında doyumlu kaya panoları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 391-407.
- His Global, (2022). UNESCO Hacı Bektaş Vali yılı: Hacı Bektaş-ı Veli ve Sözleri, *His Global*, <https://www.hisglobal.com.tr/blog/haci-bektasi-veli-ve-sozleri>
- Kahraman Çınar, A. (2016). Bozkır kültür çevresinde geyik inancı ve geyik kurbanı. *Journal of History and Future*, 2, 178-196.
- Karpuz, H. (1977). Çamuşluda yontma taş çağı kaya resimleri. *Tübitak Bilim Teknik Dergisi* (212), 1-5.
- Kütükçüoğlu, M. (2014). Safranbolu mitolojisinde geyik kültü, Safran Şehrinden Yazıyorum. <https://www.mehmetkutukcuoglu.com/safranbolu-mitolojisinde-geyik-kultu/>
- Levent, A. (2022). Pazırık halısındaki figürlerin ve motiflerin göstergebilimsel çözümlenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(96), 871-880.
- Mülayim, S. (1994). Kuzeyde geyik kültü ve hayvan üslubu' nün doğuşu. *Sanat Tarihi Dergisi*, 7(7), 163.
- Ögel, B. (2020) *Türk mitolojisi*. Altınordu Yayınları.
- Öztürk, N. (2013) *Aşıkpaşazade Tarihi*. Bilge Kültür Sanat.
- Sir Gavaz, Ö. (2016). M.Ö. 2. bin yıl bazı gelenek ve halk motiflerinin günümüze yansıyan örnekleri. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*. 19(19), 79-91.
- Taş, K. Z. (2020). *Tevarih-i Al-i Osman*. Post Yayınları.
- Üçer, K., & Üçer, M. (2018). *İstanbul'un 100 motifi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları
- Yıldız, N. (2020). İslamiyet öncesi Türk sanatında hayvan sembolizmi, *Arkeoloji Ve Sanat Yayınları*. [https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/islamiyet-oncesi-turk-sanatinda-hayvan-sembolizmi %203 1107795.html](https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/islamiyet-oncesi-turk-sanatinda-hayvan-sembolizmi-%203%201107795.html).

